

Eltűnt a szellem-fényképészet, de megmaradt a szándék, hogy látni lehessen a láthatatlant. WILHELM CONRAD RÖNTGEN 1895-ben fedezte fel a röntgen-képet, amelynek segítségével be lehetett pillantani a test belsejébe. (1910-ben a futurista festők a manifesztumukban már a röntgensugár esztétikai aspektusára hivatkoznak.) 1896-ben BECQUEREL felfedezte, majd fénykép segítségével azonnal rögzítette is a radioaktivitást. Az anyag addigi sajátosságai (áthatolhatatlanság, nehézség, tömeg, stb.) robbanásszerűen megváltoztak. Ha felidézük a röntgenképről szőtt elmékedéseket Mann *Varázshegyéből* (1924), akkor pontosan nyomon követhető, hogy nemcsak az anyag lett megfoghatatlan és változékony, hanem az ember is. Az ember – Musil regényének címe utalva – tulajdonságok nélküli emberré vált. (Musil a disszertációját Machból írta, aki elsőként hirdette meg ezt az álláspontot.) A fényképészet nemcsak megmutatta, milyen a világ, hanem alattomban felrobbantotta a valóságot, és végül az embert is megingatta önmaga bizonyosságában. A fényképnek ez a sajátos helyzete (megmutat valami láthatatlant, vagyis: „teremt”, előhív valamit a semmiből) azt a kérdést is felvetette, hogy művészet-e (teremtés) vagy technika (mechanikus reprodukció). A 19. sz. nagy vitája volt ez: a fotó művészet vagy technika? Az osztrák vegyész JOSEF MARIA EDER (1855–1944), a 19. század legjelentősebb tudományos fényképésze 1888-ban fényképészeti iskolát alapított Bécsben (Lehr- und Versuchanstalt für Photographie und Reproduktionsverfahren), de már 1885-ben javaslatot tett arra, hogy a fényképészetet a művészeti iskolákban is tanítsák. Bár tudományos felvételeket készített, mesterségét művészetnek is tartotta. 1897-ben az intézetét egy újabb részleggel kibővítette, ahol könyvtervezést és illusztrációt tanítottak. Az 1840–1900 közötti időszakot átfogó kiállítás első megtekintésre technikátörténeti látványosságnak tetszik. Mégis, önmagában is árulkodónak tartom azt, hogy Amerikában 2008 végén a San Francisco Museum of Modern Art-ban nézhettem meg, Bécsben pedig az Albertinában rendezték meg. Tény és való, hogy a kiállításon látható felvételek önmagukban is szépek, esztétikusak, némelyik képzőművészeti alkotásnak tűnik. De ami ennél sokkal fontosabb: a fényképészetnek ezen a kiállításon azt az aspektusát lehetett nyomon követni, hogy miként változtatta meg a látási szokásokat, hogyan nyitott meg új terepeket a szem előtt, miként ösztönözte a 19. századi embert, hogy ne higgyen feltétlenül a szemének, s ne húzzon éles határt a látható és a nem-látható között. S ez önmagában is nyilvánvalóvá teszi, hogy miért a fent említett helyeken rendezték meg a kiállítást. A modern művészet megszületésének egy eddig rejtett gyökerét mutatták be.

Kókai Károly

Minőségi munka

Viennafair 2009

- Messe Wien, Bécs
- 2009. május 7 – 10.

Előjáróban néhány adat: az idei bécsi kortárs művészeti vásáron, az ötödik *Viennafair*en 122 jelenlévő galéria közül 48 először állított itt ki. A galériák közül 47 volt osztrák (számuk így ugyanannyi, mint tavaly), 30 pedig kelet- és délkelet-európai, tehát abból a régióból való, amelyre a vásár a *Central and Eastern Europe* címszó alatt fókuszál (ez a szám 2008-ban 21 volt). Lengyelország képviseltette magát a legnagyobb számú, összesen nyolc galériával, Magyarországról hat, Szlovéniából öt, Szlovákiából és Romániából négy-négy, Csehországból, Litvániából és Szerbiából egy-egy galéria érkezett. Egy külön részlegben számos kulturális intézet építette fel standját, ezek között hat magyarországi is. Csupán a számarányok alapján is észrevehető tehát, hogy a vásárnak sikerült elérnie célját: Kelet- és Közép-Európa vonatkozásában nemzetközileg valóban a legjelentősebb ilyen jellegű rendezvénynek számít.

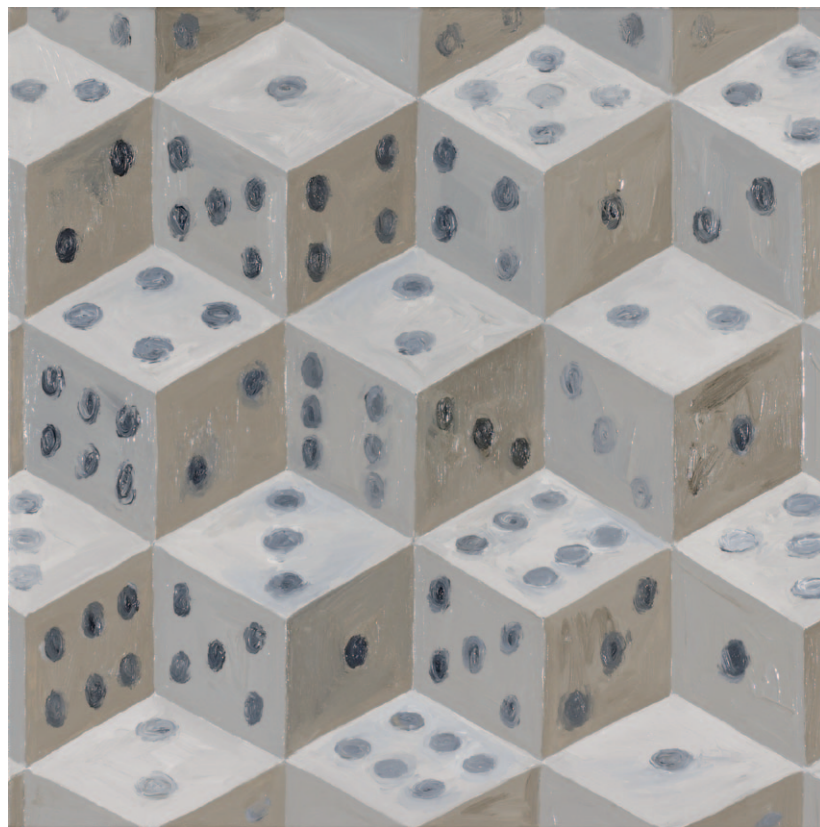
A vásár egészére jellemző, hogy – a képzőművészet jelenlegi helyzetének megfelelően – nem látszottak világosan elhatárolható és konkrétan megnevezhető tendenciák. A választék széles és kiegyensúlyozott: fiatal és befutott művészek, az összes fontos szerepet játszó média egymásmellettsége – mindez a hónapok óta minden gazdasági jellegű összefüggésre jellemző, a jelenlegi krízis kihatásait felbecsülni próbáló diskusszió és az ezt kísérő nyomott hangulat ellenpontjaként. A *Viennafair* művészeti vezetője, EDEK BARTZ munkatársaival ismét beutazta Kelet- és Délkelet-Európát. Jártak Törökországban is, ahonnan azonban az idén még nem sikerült elhozni egy galériát sem. Bulgáriából, az előző évvel ellentétben, idén nem érkezett senki. Bartzék természetesen eljutottak Budapestre is. Mivel a magyarországi galériák – Knoll kivételével – a *Viennafair* tanácsadó tes-

VÁRNAI GYULA

Egy azon kevés pillanatok közül, No2, 2007, ready made, vegyes technika, 21 × 35 × 7 cm
acb Galéria

tülete által szelektált és jóváhagyott koncepcióval utaztak Bécsbe, ezért a Viennafair kritériumainak megfelelően kizárólag magyar, ezen túl főként fiatal művészeket választottak, saját, koncepciózus összeállításukban; szinte kizárólag objekteteket és az új médiumok kategóriájába tartozó munkákat. Így egyrészt olyan galériák is lehetőséget kaptak a részvételre, amelyek különben nem lehetnének itt, és olyan kevésbé ismert művészeket mutathattak be, akiket másképp nem részesítették volna előnyben. Ugyanakkor a magyar műtárgypiacról kapott kép így nem tükrözte a realitásokat. MULADI BRIGITTA kurátor szerint Edek Bartz az Inda Galériára vonatkozó választását „úgy indokolta, hogy nekik show-t is kell csinálni. Tehát nem elég az, hogy a régóta kiállító galériák bemutatják a saját anyagukat – ebbe Bartzék egyáltalán nem szólnak bele, hiszen fizetnek a részvételért. De a vásár szervezőinek gondoskodni kell arról is, hogy legyen látványosság”. Más oldalról a Viennafairnek meg kell őriznie a Kelet-Európa felé nyitó sajátságát, amellyel az utóbbi öt évben sikerült megtalálnia helyét a vásárok között. Ez a tapasztalata ISKI KOC SIS TIBORNak (Viltin Galéria) is. „Abban a szekcióban, ahova minket is meghívtak, inkább a progreszszívítást és nem a hagyományos témákat, nem a festészetet, hanem inkább a kísérletező műfajokat keresték. Mi a galéria művészeiből ilyen művészcsoportot állítottunk össze.” Ez a zsűrizés PETRÁNYI ZSOLT szerint is azt mutatja, hogy „a bécsi vásár a nyugati galériákkal szemben – vagy a nyugati galériák mellett – a közép-európai galériáknak egyfajta szerepet szán, és ez az újszerű művészek bemutatása. Az elvárás az, hogy a fotó, a videó és a grafika kerüljön ezeknek a galériáknak a palettájára”. Nos, kik is azok a művészek, akikkel sikerült a budapesti galériáknak meggyőzni a vásár szervezőit? Az acb-nél TARR HAJNALKA, VARGA FERENC és VÁRNAI GYULA, az Indánál CSONTÓ LAJOS, a Kisteremnél FOLLÁRD BARBARA, KÁLDI KATALIN és KOKESCH ÁDÁM, a Rádaynál BOLYGÓ BÁLINT, a Viltinnél pedig ASZTALOS ZSOLT, BADITZ GYULA, BARTALUS SÁNDOR, GERBER PÁL, SZÖRÉNYI BEATRIX és TIBOR ZSOLT. Petrányi Zsolt pedig hat budapesti nonprofit intézménnyel közösen egy FENYVESI ÁRON javasolta, a kortárs képzőművészet és a pénz viszonyát elemző projektet mutatott be. Petrányi szerint a bécsi vásár a berlini konkurencia erősödése miatt (az *art forum berlin* legközelebbi kiállítása idén szeptemberben lesz) kényszerült a megújulásra. Ennek következménye a kelet-európai galériák nagyobb létszámú jelenléte és a vásárba integrált szakmai programok. URSULA KRINZINGER, Bécs egyik meghatározó galériájának tulajdonosa és a Viennafair tanácsadó bizottságának egyik tagja viszont így nyilatkozott: „Nem lesz többször öt magyar galéria.

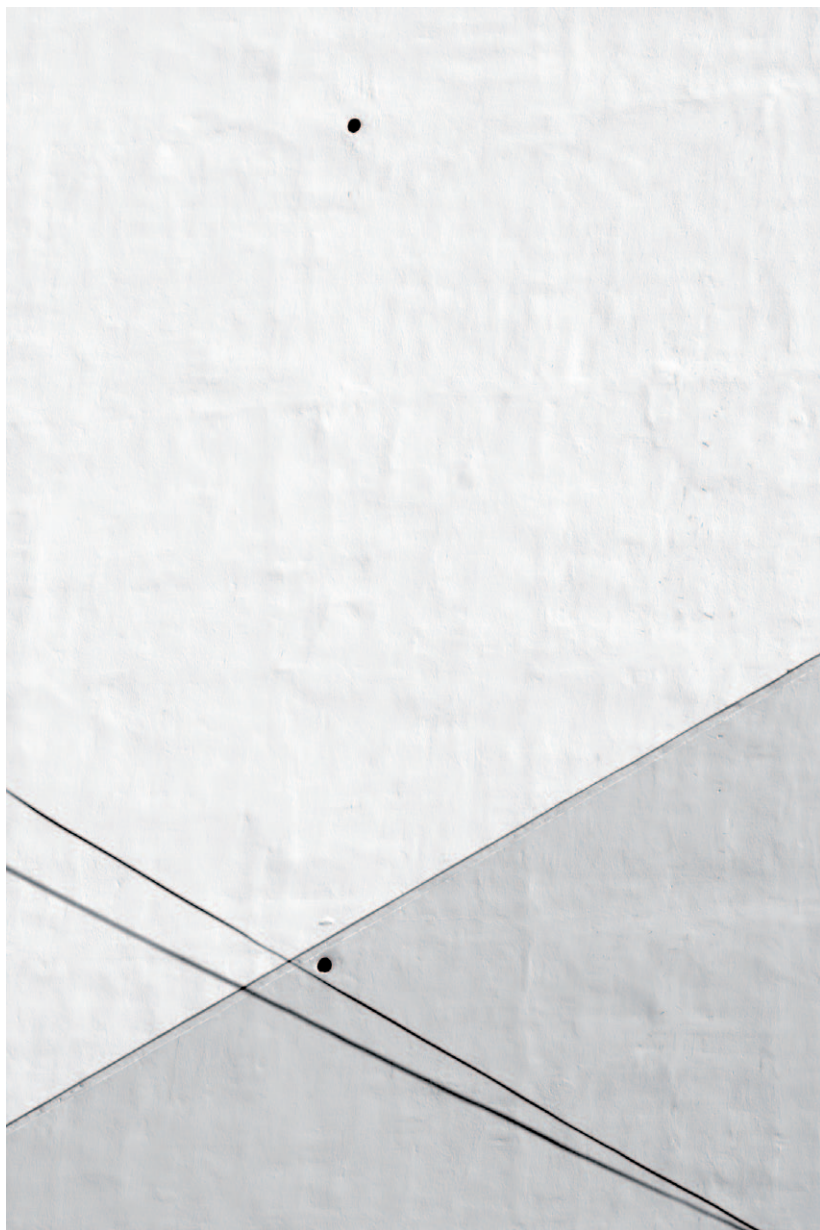
KÁLDI KATALIN
Dobókockák, 2008, olaj, vászon, 50x50 cm
Kisterem Galéria

A pályázatok beadásánál úgy nézett ki, hogy öt relatív jó galéria lenne.” A vásáron látottak alapján viszont „az ország túl van reprezentálva, szigorúbban kell kezelni a jövőben a dolgokat, hogy Magyarországon is megtanulják, hogyan kell minőségi munkát csinálni”.¹ A negatív ítélet ellenére Krinzinger is lát fantáziát a keleti szomszédban, a közeljövőre tervez egy magyarországi utat, és Szombathely közelében vásárolt már több műtermet is, ahol nemzetközi művészekkel egy „kelet-nyugat” program megindítására készül.

1 Félreértések elkerülése végett az idézet eredeti formája: „Zumindest beim Einreichen so aussah, wie wenn wirklich fünf relativ gute ungarische Galerien sind. Meines Erachtens ist das Land überrepräsentiert, es ist zu viel, es muss strenger vorgegangen sein, weil auch dann in Ungarn selbst mehr gelernt wird wie qualitativ man umgeht.”

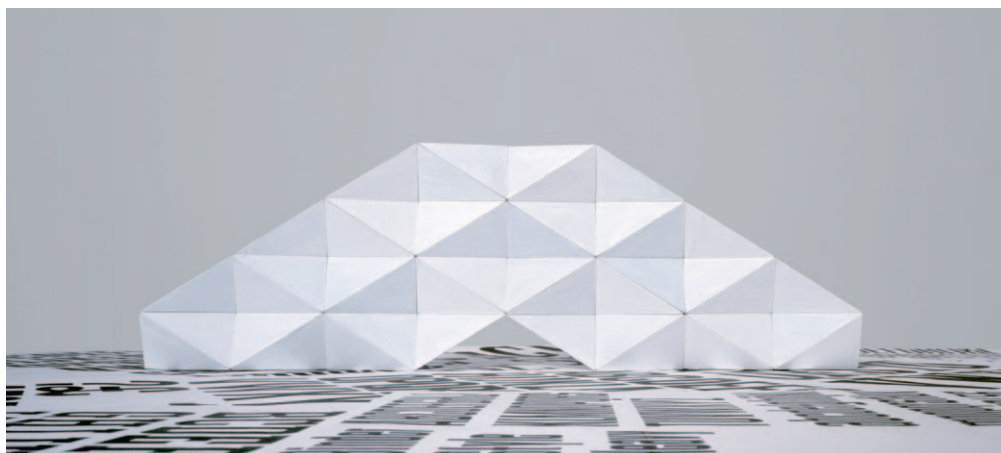
CSONTÓ LAJOS
History, I-III., 2005, fotó, 50x70 cm, Inda Galéria
© Csontó Lajos

ROBITZ ANIKÓ
Tirana, 2008, print, alumínium, 75 × 50 cm
Photon Gallery, Ljubljana

HANNES NORBERG
Binder Style Heavy, 2008, C-Print, 117 × 250 cm
© Galerie Klaus Benden
Galerie Benden & Klimczak, Köln

Magyar szempontból a *Viennafair* mindenképpen kiemelkedően fontos. Ha sikerül is más helyekre eljutni, mégis ez a legfontosabb kelet-európai vásár, és Bécs közelsége lehetővé teszi a magyar érdeklődők, illetve vásárlók itteni látogatását, továbbá az osztrák gyűjtőkkel, kollégákkal és kurátorokkal esetlegesen itt kialakított kapcsolatoknak a további kiaknázását. „Tavaly a Georg Kargl Boxban mutattam be ERDÉLY MIKLÓS kiállítását, most pedig a Galerie Christine Königgel állítottam ki JOHANNA KANDLT Budapesten” – mondja Valkó Margit, osztrák művészekkel és intézményekkel való együttműködésére utalva.

Természetesen ezen a vásáron is sikerült üzleteket kötni. Az acb VÁRNAI GYULÁTÓL 700–1.500 eurós árrésben tudott eladni műveket, Knoll szintén ebbe az olcsóbb kategóriába tartozó műveket NEMES CSABÁTÓL és ezen túl lényegesen drágább alkotásokat (többek között BIRKÁS ÁKOSTÓL és PAUL HORNTÓL). A többi kelet-európai galéria, így a varsói Simonis, a krakkói és berlini illetőségű Zak-Branicka vagy például a bukaresti Andreiana Mihail szintén az alacsonyabb (1.000–5.000 euró) árkategóriában van jelen a vásáron. Számukra is elsősorban a kapcsolatok kiépítése és maga a jelenlét az, ami középtávon kifizetővé teszi a részvételt.

Hans Knoll nemzetközi programját vonultatja fel a magyar Nemes Csaba és Birkás Ákos, illetve a bolgár származású, osztrák MARA MATUSCHKA festményeivel, továbbá az orosz AES+F *Defile #3* című nagyformátumú világító dobozaival, melyen egész alakos, színes design-ruhákba öltöztetett hullák fényképei láthatók. A *Viennafair* szervezői felajánlották Hans Knollnak, hogy – egy eredetileg a firenzei illetőségű Alessandro Bagnai által bérelt, de az ő visszalépése miatt üresen maradt részlegben – TONY CRAGG műveket állítson ki. Knollt hétfőn kérték fel erre a szervezők, és a galéria professzionális színvonalát bizonyítandó Knoll csüörtökre egy, a vásár egészét tekintve is kimagasló prezentációt állított össze. Az itt látható négy nagyméretű szürke, illetve fekete patinájú bronz szobor (140.000–290.000 eurós áron) és négy rajz a vásáron látható legszínvonalasabb alkotások közé tartozott. Ebben a felkérésben Edek Bartz szerint közrejátszott Hans Knollnak a vásár kelet-európai irányultságának kialakítása során betöltött szerepe is. Knoll szerint a külföldről érkező látogatók legjelentősebb csoportja – mint ahogy eddig is – idén is Magyarországról érkezik. Ez Knoll immár több évtizedes munkájának is az eredménye.

A vásáron a kommersz standok mellett láthatók többek között az Erste Bank Transit nevű programjának a szervezésében a szlovák STANO FILKO *Asociácie* nevű konceptalbumának lapjai 1968–1969-ből. A nyomatok az emberiség kozmikus jövőjét vetítik a néző elé, nem telje-

sen függetlenül azokat a szocializmus korának utópiáitól. Cragg és Filko bemutatója a vásár egészét tekintve is figyelemreméltó színfolt; lehetőséget ad egy-egy – többé-kevésbé ismert – művész tevékenységébe való rövid elmélyülésre.

Az innsbrucki KLAUS THOMAN befutott osztrák és nemzetközi művészeket képvisel, standján láthatók voltak többek között például HERBERT BRANDL monumentális hatású olaj tájképei 16.000 és 55.000 euró közötti (a vásár egészét tekintve középfekvésű) áron. A kisebb formátumokból többet is sikerült eladni nemzetközi, elsősorban német és olasz gyűjtőknek. Kelet-európai, esetleg magyar gyűjtők nem keresték még fel. MARIO MAURONERNÉL többek között Tony Cragg *Subcommittee* című műve látható 288.000 eurós árban (ami körülbelül az itt található legfelsőbb árkategória). A szobor egyik változata a washingtoni Hirschhorn Múzeumban áll – indokolja Mauroner az árszabást.

Mindez természetesen – különösen a jelenlegi nehezebb gazdasági periódusban – nem lenne lehetséges állami és az intézményes támoga-

tás nélkül, amely többféle csatornán is érkezik: a rendező Reed Messe és Bécs városa közötti kedvező bérleti szerződés, az Erste Bank támogatása és az osztrák gazdasági kamara *departure* elnevezésű programja mind hozzájárul a sikerhez. A vásárral egy időben több olyan program is látható Bécsben, amely a város nyújtotta lehetőségeket próbálja az eseményhez kapcsolni. Így a *curated by* című válogatás összesen tizenkilenc jónevű helyi galéria termeiben, illetve a *Breathless* a 3. kerületi, valamikori vásárcsarnok lebontás előtt álló, valójában életveszélyes épületében. Mind a két program nagyszerűen használja ki a kiállítóhelyek kínálta adottságokat. A 2009. június 6-áig látogatható *curated by*-ban a legszínvonalasabb bécsi galériák neves nemzetközi kurátoroknak – így DAN CAMERONNAK, JEROME SANSNAK vagy MATTHEW HIGGSNEK – adták át kiállítótereiket. Négy-hat egymás szomszédságában található galéria kiállítótermeiben egy-egy összefüggő programból egy-egy nagyméretű kiállítást alakult ki, teljesen új összefüggésbe vonva az ismert helyeket, ahol a program nem a közvetlen eladást szolgálja, hanem a galéria művészetet közvetítő szerepének kiemelését és presztízskének növelését. A *Breathless* a romos kiállítóteremnek megfelelően radikális formai és tartalmi megoldásokat választó, street art-szerű jelekkel dolgozó, gyors, olcsó és direkt műveket állít egymás mellé – olyasmit felmutatva, ami eddig nem volt jellemző az osztrák képzőművészetre. A május végéig látható kiállításon többek között CAROLE DERTNIG diaprojekcióin betű- és szókollázsai, illetve négy grafikai alkotása látható. (A *Breathless* többek között ANDREAS HUBER szervezésében jött létre, akinek néhány éve a 6. kerületi Capistrangassében működő galériája kapta az idei *Viennafair* egyik, díját, a fiatal művészekkel – így többek között Carole Dertniggel – végzett következetes munkájáért odaítélt díját is.)

CAROLA DERTNIG
Cím nélkül, 2008, ceruzarajz, kollázs, papír, 52 x 73 cm
Galerie Andreas Huber, Wien

